

<p>Toimetus ja tallitus TALLINNAS, Wene tänav nr. 5. Telefon nr. 158. (Sõjawäe keskjaaamast)</p> <p style="text-align: center;">□</p> <p>Toimetaja kõnetunnid kella 12—1.</p>	<h1 style="margin: 0;">SÕDUR</h1> <p style="margin: 5px 0;">SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.</p> <p style="margin: 5px 0;">ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS</p> <p style="margin: 5px 0;">Sõjawägede staabi väljaandel.</p>	<p>Tellimise hind:</p> <p>1 aasta peale 40 marka</p> <p>1/2 " " 20 "</p> <p>1/4 " " 10 "</p> <p style="text-align: center;">□</p> <p>Kuulutuste ja teada- annete hind: Iga kor- pusrea eest 1 mark.</p>
Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postiasutused ja era-raamatukauplused.		
№ 38.	Laupäewal, 18. septembril 1920.	II. aastakäik.

Hisukord.

Ametlik osa:

1. Väljawõtted Sõjainiistri päewa-kästudest.
2. Väljawõtted kästudest Wabarilgi sõjawägedele.

Üleüldine osa:

1. Korraldust nõudwad küsimused III. (J. Kirschbaum).
2. Mõtteid pahedest.
3. Lubendorffi sõjamälestused.

□ **Ametlik osa.** □

Väljawõtted Sõjainiistri päewakästudest.

Nr. 874.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

Rõik sõdurid, kes sündinud 1899 ja 1900 a. ja praegu ajapikendusel teenistusse kutsutakse ja vastu võetakse, käsen määrata wäeosadesse reateenistusse, mitte aga seljatagustesse asutustesse ja staapidesse. Reateenistuses peavad need sõdurid vähemalt 6 kuud olema ja alles siis, kui see aeg möödas, võivad nad seljatagustesse asutustesse ja staapidesse üleviituda ja ja riikwitu kohtadele määratud saada.

Väljawõtted sellest päewakästust luban teha, kui selleks tungiw põhjus, sõjawägede staabi korraldus-walitsuse ülemal, kelle poole diwitside ülematel ja neile wastawatel isikutel pöörata.

Nr. 875.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

Awaldan teadmiseks „Riigi Teatajas“ nr. 101/102 awaldatud määruse toiduainete väljaweo kohta Saaremaalt.

§ 1. Määrus Saaremaalt toiduainete väljaweo kohta 31. oktoobrist 1919. a. („R. T.“ nr. 84—1919 a.) tunnistatakse maksuametats käesolewa määruse ilmumisega „Riigi Teatajas.“

§ 2. Terawilja ja selle saaduste wedu, ost ja müük sünnib Toitlusministeeriumi ringkirjas 11. detf. 1919. a. nr. 17149 („R. T.“ nr. 105—1919 a.) ja 17. detf. 1919. a. määruste terawilja tarwitamise kohta („R. T.“ nr. 106/107. 1919. a.) ettenähtud torra järele 2. juulil 1920. a. nr. 3065.

Nr. 876.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

On ilmsiks tulnud juhtumisi, et wäeosadest ja asutustest on kaduma läinud ükifikuid äratarwitamata sõjawäe sõidu- ja weodokumentide. Suhin wäeosade ja asutuste tähelepanekut selle peale, et nimetatud dokumentide kadumamineku põhjusel ainult hooletus nende isikute poolt on, kelle walwe all nimetatud dokumentide raamatud seisawad. Kui tulewikus niisugused juhtumised korduwad, saan süüdlasi karmilt — kuni kohtu alla andmiseeni — karistama. Wastutawaks sõjawäe sõidu- ja weodokumentide kadumamineku eest tuleb lugeda wäeosa ehk asutuse ülemat ja isikut, kelle otsekohese walwe all nimetatud dokumentide raamatud alaliselt on (abjutant, asjaajaja, jne.).

Nr. 879.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

18. septembril 1919. a. Sõjawägede Ülemjuhataja poolt kinnitatud ja Warustuse walitsuse ülema käsus 28-st septembrist 1919. a. nr. 84. awaldatud toidunormide muutmiseks käsen 1. septembrist s. a. alates anda:

Kartulid 2 naela päewas inimese peale, ehk kapsaid (wärskeid ja hapuid) 1 1/2 naela, porgandid 1 1/2 naela, kaalikad 1 1/2 naela, peetisid 1 1/2 naela ja naerisi 1 1/2 naela.

Nr. 880.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

Oma päewakäsu 24-st juunist j. a. nr. 508 muutmiseks käsen 1-st septembrist alates kuni 1-se novembrini tarvitada rohelist aia- eht kaunawilja supi sekka. Selleks luban wäljaanda kuus:

Haigemajades haigetele 15 marla inimese peale.
Teistele 10 marla inimese peale.

Nr. 881.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

Sõjawägede Ülemjuhataja päewakäsu 31-st detsembrist 1919. a. nr. 918 muutmiseks määran 1-septembrist 1920. a. alates sõjawäelase päewase toiduainete normi (pajol, ühes tubata ja teebiga) hinna kolmekümne nelja (34) marga peale päewas.

Neil korradel, kus sõjawäelased toiduaineid ei saa, käsen nendele toiduainete eest kolmkümmend neli (34) marla päewas maksta.

Nr. 890.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

Rõõkidel ametnikudel, ohwitseride ja ametnikkude asetäitjatel, kes laewastikutuses, mereliindlustes, eht mõnes merewäe kaldaasutuses teenivad ja kellel laewajuhi kutset ei ole, 15-st septembrist alates lenda üleüldiselt ametnikkude wormi (mis kinnitub Sõjawäe Warustuse ülema käsus nr. 40, 25-st juulist j. a.)

Peale 15. septembri võib wanu merewäe wormiriideid ära lenda, kui müts maawäe mütsimärgiga.

Nr. 896.

Tallinnas, 6. septembril 1920.

Minu päewakäskude 10. juunist j. a. nr. 415 ja 29. juunist j. a. nr. 557 muutmiseks käsen 1. septembrist j. a. sõjawäe osades ja asutustes teenimatale eraisikutele, kes Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal 26. aprillist j. a. („Riigi Teataja“ nr. 81/82) riigiteenijate palganormide järel palka saawad, raha eest sõjawäelase pajuki wäljandmist äralõpetada ja warustada neid toiduainetega minu päewakäsus 31. augustist j. a. nr. 863-d avaldatud lerge töötajate toiduainetega warustamise normide järel.

Nr. 897.

Tallinnas, 6. septembril 1920.

Käsen alamohwitseri kooli wastu wõtta õpilasteks erasfikuid järgmistele juhtnõuetele:

1. Kooli õpilasteks wastu wõetawate erasfikute arv ei tohi mitte üle 50% üleüldisest õpilaste arwust olla.

2. Kooli wastuwõetawad peawad wastama nõuetele:

- Wabariigi alamab olema;
- põhjalikult riigi keelt mõistma;
- wanabus 19—25. a.;
- mitte wähem kui täielik algkooli haridus;
- terwislike seisukorra poolest kõlbulikud olema reas teenistuseks.

Märkus: Terwislike seisukorra teeb kindlaks selleks määratud ariline komisjon alam-ohwitseride kooli juures.

3. Kooliastujad peawad palwetkirjad Alam-Ohwitseride kooli ülema nime peale 20. septembrist sisse andma. Palwetkirjaga peab kaasas olema:

- Kodakondsuse tunnistus.
- Tunnistus hariduse üle.
- Tunnistus wanaduse üle.

d) Kohaliku maakonna või linna politsei ülema tunnistus, et kohtu poolt karistamata ja kohtu eeluurimise all ei seis.

4. Kui soowijaib kooli astuda rohlem on, kui wastu wõtta võib, siis anda eesõigus nendele, kellel suurem haridus; ühesuuruse hariduse juures, neile kes wabaduse sõjast osa wõtnud.

5. Kooli wastuwõtmise päewaks määran 1-se oktoobri.

6. Kooli õpilasteks wastuwõetud erasfikud loetakse wastuwõtmise päewast arwates sõjawäelasteks ja on kohustatud pärast kooli lõpetamist üleüldise sundusliku teenistuse aja ära teenima.

Nr. 898.

Tallinnas, 6. septembril 1920.

Arwalban teadmiseks „Riigi Teatajas“ nr. 133/134 avaldatud Siseministri määruse karantiimide malfu kohta:

Rõik isikud, kes Wabariigi karantiinidest läbi käiwad, on kohustatud ülespidamise kuludeks maksta 20 marla iga karantiinis wiibimise päewa eest.

Märkus: Rõik Eesti Wabariigi kodanikud-sõjawangid on karantiini malfust wabastatud.

Nr. 900.

Tallinnas, 9. septembril 1920.

Rõik koolilõpetajad, kes sõjateenistusesse wõetakse, määrata teenistusesse ainult jalawäe polkudesse ning sealt, diwiisi ülemate korraldusel, kohe peale wäeosasse ilmumist, diwiisi õpemeeskonda, kus nende põhjaliku sõjameheliku kaswatamise ja õpetamise peale ijaaraliku rõhku pannakse. Pärast diwiisi õpemeeskonna kursuse lõpetamist peab koolilõpetaja ainult riivis teenima ning sõjateenistuse aja lõpuks igopibi eestujulitaks alam-ohwitseriks wälja kujunema.

Selle minu korralduse põhjaliku elluwõtmise teen diwiisi ülematele suure tähtsusega ülesandeks.

Nr. 902.

Tallinnas, 9. septembril 1920.

Arwalban Kuresaare ja Haapsalu tolliwaltluste tegevuse piirikiiti bataljoni roodude ülemate kätte andmise puhul wilmaste ligikaudsed kohused:

- Kobumaalt ja wäljamaalt tulewate laewade registreerimine, nende sisse- ja wäljaklaarimine;
- Laewapasside wäljaandmine;
- Wäljamaa kaupade labusse wastuwõtmise ja wäljaandmine;

Märkus: a) Kaupade sisse ja wäljameel võib sündida ainult Kaubanduse-Tööstusministeriumi loaga; b) Wäljamaa kaupade järelewaatamine, nende nimelise-

jade tolluseadmine, tolli wäljaarwamine ja wäljaandmise luba andmine jääb tolliametniku hooleks, kui selleks Tolli-Beawalitfufe poolt iseralkliku korraldust ei ole.

4) Matfude wastutõdmine laewapasside ja wäljaweetawate kaupade pealt ja nende rentimise sifsematfimine;

5) Statistika teadete tolluseadmine ja Tolli-Beawalitfufele statistika kaartide saatmine;

6) Teistele lefifafutufetele kauba liikumise üle teadete saatmine, nende nõudmistele peale;

7) Wäljamaalt sifsefõitnud laewadel kui ka sadama piirkonnas wahitorra sifsefadmine;

8) Kirjawahetus ja raamatupidamine;

9) Kinnipeetud salakauba asjus tuleb arawõetud kaup Tallinna tolliwalitfufuse saata ühes protokolliga ja toimepandub juurdlusega. Kui see aga mingifugustel põhjustel täitfa wõimata, siis tuleb sellest Tolli-Beawalitfufele rutulises korras teatada, et Beawalitfus wõiks tolliametniku kohale saata. Kui aga Beawalitfus leiab ametniku saatmise üleliigse olewat, siis tuleb kaup igatahes Tallinna saata;

10) Wäljamaalt tulnud laewade ja kaupade üle tuleb iga kord Tolli-Beawalitfufele telegrafi teel eht telefonogrammiga teatada.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjainistri eest.

Nr. 922.

Tallinnas, 11. septembril 1920.

„Päewalehes“ 4. 9. 20. a. nr. 198 ilmus wäljawaõte *Marwa* lehest „Põhja Kodu“, milles seaduse wastast toidunainete wäljawedu Jõesuust wäljamaa laewadele kirjeldakse. Minu täjul pandi, 1-se diwiisi ülema korraldusel, selle üle juurdlus toime. Nagu juurdlusest näha, sünnib toidunainete wäljawedu Jõesuust wäljamaa laewadele ainult seaduses ettenähtud korra järele („Kiigi Teataja“ 11. 2. 20. nr. 20/21). „Põhja Kodu“ kirjasaatja, Jõesus puhtusel olem *Wõru* kaitseliidu leitnant *Hansar*, kes juurdluse tegija poolt ka üle kuulatud, seletab, et toidunainete wäljaweo juttu tema kellegilt ifiklikult kuulnud, kelle nime ta aga ei tea, ja et ta selle sõnumi lehte mitte piirwalwe, waib Jõesuu alewi walitfufe paljastamisest kirjutanud, sest et nimetud alewiwalitfufe asja-ajamises tema teades korralagedus walitfeda.

Minusse ei puutu Jõesuu alewiwalitfus, kuid leitnant *Hansar* on oma waleteatega ajalehtedes Jõesuu piirwalwurisi, piirikontrolli ja tolliwalitfust, kes oma kohusid korraldust täidawad, määranud. Karistan selle kergemeelse loba eest leitnant *Hansar*'i 7-me päewase arestiga *Marwa* peawahis. Täitmise teen 1-se diwiisi ülemal wilwitamata ülesandeks.

Sõjainister **A. Tõnisson.**

Nr. 925.

Tallinnas, 11. septembril 1920.

Käfen kõiki arstiteadlast üliõpilasi-welsterisi, kes selleks soowi amaldawad, wabastada sõjawäe teenistusest hariduse jatkamiseks 1-st oktoobrist f. a. arwates.

Wabastamise juures wõta juhtnõbrits minu päewakäst nr. 21, 10. webruarist f. a.

Keid üliõpilasi-welsterisi, kes edasi teenima jääwad, warustada harilikult welsteri palgaga 1. oktoobrist f. a. arwates.

Nr. 926.

Tallinnas, 11. septembril 1920.

Wabariigi Walitfus otsustas 7. septembril f. a. wabastada sõjawäe teenistusest sõjawäelased, kes 1898 a. sündinud, wabastamise tähtpäewaks 16. septembri f. a. määrates.

Wabastamise juures wõta juhtnõbrits minu päewakäst nr. 21, 10. webruarist f. a.

Nr. 927.

Tallinnas, 11. septembril 1920.

Uwalban tänu Tartu Piirikontroll-Punkti wanemale kontrollõbrile *Mettig'ule*, kes 21-sel augustil f. a. Tartu sadamas kellegi *Laane* poolt pakutud alitkæ matfu 2000 Gmf. ülemusele edasi andis ja sellega üles näitas oma kohusetunnet teenistuses.

Nr. 929.

Tallinnas, 11. septembril 1920.

Käfen sõjawäes teeniwaib *welsterid*, kes sündinud 1896 a., referoi lasta minu päewakäsus 10. webruarist f. a. nr. 21 ettenähtud korras, peale *welsterite*, kes wabatahtlikult soowiwad teenima jääda.

Wabastamise tähtpäewaks määran 16. septembri 1920. a.

Wäljawõttes käskudest Wabariigi sõjawägedele.

Nr. 885.a.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

§ 1. 2-se diwiisi loomaarst *Heinrich Lensin* nimetasse ümber *weterinäär-leitnandits*, wanusega 18-st juulist 1914.

§ 2. 2-se diwiisi loomaarst *weterinäär-leitnant Heinrich Lensin* ülenbasse *weterinäär-alamkaptenits*, wanusega 18-st juulist 1916.

§ 3. 2-se diwiisi loomaarst *weterinäär-alamkapten Heinrich Lensin* ülenbasse *weterinäär-kaptenits* wanusega 27-st augustist 1919.

§ 4. 1-se diwiisi loomalaatsaretii loomaarst *Aleksander Saletaew* nimetasse ümber *weterinäär-leitnandits*, wanusega 25-st aprillist 1914.

§ 5. 1-se diwiisi loomalaatsaretist *weterinäär-leitn. Aleksander Saletaew* ülenbasse *weterinäär-alamkaptenits*, wanusega 25-st juulist 1916.

§ 6. Soomusrongide diwiisi loomaarst *Karl Tagepera* nimetasse ümber *weterinäär-leitnandits*, wanusega 5-st jaanuarist 1919.

Nr. 886.

Tallinnas, 4. septembril 1920.

2-st wäljasuurtükirwäe diwiisjonist leitnant *Aleksander Sobolew* kinnitasse *alamkapteni* anastes, wanusega 1-st jaanuarist 1917.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjainistri eest.

Üleüldine osa.

Korraldust nõudvad küsimused.

Kirschbaum, Jüri.

III.

Olen juba kirjutanud sellest, et asutuste osakondadeks, siis jaoskondadeks jne. jagamine täitsa põhjendamata, asjaajamist segav asutuste ülespuhumise abinõu on. Nende tekkimist tuleb meil nagu riiklist väärsammu waadata. Seda selgitagu ajalugu, selle juure katsum weel teine lord tagasi tulla. Siin kohal olgu ainult tähendatud, et esimesed osakonnad, eraldatudena jaoskondadest, äkitselt enne esimest ohwitseride ja ametnikkude pallade tõstmist warustuse walitsuses tekkisid: sellega oli „oma meeste“ pallade kõrgendus läbi wiidud. Peale selle ilmus osakondi nagu seeni peale wihma — isegi kantselei osakonnad tulid esile. Oli ka niisuguseid juhtumisi, kus asutuste ülemaid wastu oma tahtmist osakondi looma sunniti.

Wäljaminek seisukohalt, et meie wäike rahwas oleme, kellel puuduvad eesõigustatud, bürokratismist läbitõmbunud kihid, kes ainult omakasutusest asju korraldasi, ja et meie waba rahwas oleme, kes ise oma elu nii korraldab, nagu see temale kõige kohasem, peame heitma kõrwale kõik intriigid ja üffitute ifitlised hwardid. Nüüd, kus meil rahuaeg oma wägede korraldust wõimaldab, kus meie sõjawäe reorganiseerimine käsil, on tarwis rewideerida seda, mis tehtud, et otsusele jõuda selle otstarbetohasusest ja asjandutele wastawusest ning sellega ära hoida wäärsamme edaspidistes korraldustes. Cestlätt wõtan arutusele küsimuse, mis mulle ligem ja paremini tuntud. Minu ülesanne ei ole siin kritiseerida ifituid ega paljastada intriige, kuid loen tingimata tormilituks welda awalikult, et praegune rahuaaja peale ülemineku korraldus, kus suurükiwäe walitsus ümber loodud warustuswalitsuse osakonnaks, ebanormaalne on ja sõjalahtipuhkemisel otse katastroofilist seisukorda luua ähwardab. Igale jaladusse mittepuhendatud suurükiwäelasele on see teade otse jalust rabaw.

Suurükiwäe walitsus nimetatakse ümber warustuswalitsuse osakonnaks! ? Tahtmata tulewad meele kindral Mlasonow'i sõnad, mis asjast eemalseisjatele selgituseks ja asja juhtidele hoiatuseks: „Need suurükiwad — ütleb ta — näitawad, misuguseks wõib muutuda suurükiwägi, kui temasse, tema materiaalosasse puutuwaid küsimusi arutawad ja seal otse tegema hakkawad mitte suurükiwäelased. Kui niisuguseid küsimusi otsustawad inimesed, kes ei tunne tõsiseid suurükiwäe tarwidusi ja nõudeid, — ei tea sellepärast, et nad kunagi suurükiwäkke pole kuulunud, seal mitte kunagi teeninud ja ei teeni, et ole läbitaswanud nõuetega, mis tingitud tema ülesannetest ja teenistusest, ei tea, mis tema wõib ja peab tegema, — siis tehtakse otsused, mis sisalduwad kõrwalekalbumisi juba elust tingitud õigelt teelt. Ja see juhtub nimelt siis, kui — hoiame meid Sumal selle eest — sõjariistade õppimise ja nende käsitamise hool suurükiwäe ohwitseride käsi ära wõetakse ja antakse kauplajate kätte, nagu seda soowiwad wõhitud ja hoolimata ifitud“.

Üldiselt pole sel eraldi osakonna loomisel mingit põhjendust, sest tähendatud osakonna töö faktiline juh-

timine peab olema endiselt suurükiwäe walitsuse ülema — suurükiwäe inspektori käes. Selle „uuen-
dusega“ on kätte saadud küll ainult ehk seda, et ühe kantselei asemel on tekkunud mitu kantseleid, et ühe meie sõja eriala ühte keskpunkti koondamise asemel on see laiali paisatud mitmesse kohta, et suurükiwäe warustamine on ära wõetud suurükiwäe kõrgema juhatusse wõimkonnast, keda see otsekohe kõige rohkem peab huwitama ja kes siin ainutene wastutaw autoriteet on. Niisuguse uuenduse tagajärjeks on see, et kindla käsu asemele palumine ja kindlate korralduste asemele nõrmitue ja painamine asuwad, pabeririik aga kaswab ja kirjawahetus wenib, ametnikkude rohkus suureneb. Arusaadaw, et asjaajamine kõige selle all kannatab. Kui nüüd algaks uus sõda, siis on suurükiwäe warustamine warustuswalitsuse käes. Tarwis korraldada suurükiwäe woor, kes teeb seda? Tarwis on wäljatõttada lastemoona wõdamise wiis ja sellekohased wõitrid — läinud sõda näitas, et kuulwantrid meie tingimistes täiesti kõlbmatud, külawantrid aga ainult häda asi on — kes korraldab seda kõike? Kas jällegi mittesuurükiwäelased, erasiitud, kaupmehed? Ja niisuguseid küsimusi on palju. Nad kõik peawad juba rahuajal tehtud, korraldatud olema. On ju nüüd kõik need suurükiwäe erilistimused suurükiwäe juhatusse meelewalla alt ära wõetud, ja kui sealt poolt seda fiiski weel teha, siis on siin ühelt poolt asjadesse jégamine, mis mitte selle wõimupiiri ei kuulu, ja teiselt poolt suurükiwäe juhatusse eksploateerimine ilma mingi moraalse õigusega. Arusaadaw, et kõige selle all meie sõjawäe korraldus kannatab. Kas see asi teiste osakondade teatud walitsuse allakiskumisega ka just punkti pealt nii kriminaal ja meie sõjawäe korraldusele katastroofiline on, teawad seal ligiligid paremini, kuid et tee ta seal kirjawahetuse ja asjaajamise wenitamise ja raskendamise algpõhi on, on selge. Suurükiwäes on siin tee wäga selge ja ammu nädatud: rahuajal peab olema üks ja ühine suurükiwäe walitsus, kelle ülem on terve suurükiwäe ülem, niikasti teaduslikes, tehnilises kui ka warustuse ja täiendamise mõttes. Rahuaegne töö nõuab ühisi kindlat kätt ja läbimõeldud süsteemi, mida ainult eriteadlane oma erialal läbi wõib wiia. Igasugused wõhitud peawad korraldatud olema ja igasugune tahewalitsus peab siit kaduma. Sõjaajal, kus patareide arw suur, peab aga suurükiwäe walitsuses eraldi suurükiwäe inspektor tööle pandama, kes, olles täiesti iseseisew operatiimselt, alluks administratiimselt suurükiwäe ülemale. Kui tahetakse rahuaega sõjawäe korralduses ära kasutada, eeltõbbe tarwis sõjaajaks, siis peawad need korraldused kindlad ja läbimõeldud olema, aga mitte „kunstlised kombinatsioonid“, mille ainjamaks aluseks intriig ja mis juba sõja esimese päewaga kui mitte-elulised ära oleks püstitud.

Mõtted pahedest.

Waba Cesti, kes elas meie seas ainult mälestustes ja kirjastus ettekujutustes kui muinasjutt minewikust, on mõtete wallast wälja kaswanud ja tõsiasjaks saanud. Sünnitamiswalud on möödas ja lapse jalg otsib pinda ja waatab tuge käimiseks. Silmitseda on palju — teha on palju. Wäärtused, milledele riigid rajanevad, on pragusid täis ja ofalt puruks langenud. Da käsil

wanade väärtuste ümberhindamine, väljaseitmine, rahvustunde õigeajaline kasutamine. Selleks koondatse jõudusid, rajatakse sihtisid, jumbutakse lahkelisid ja tehakse sõnu ning tööd. Loitab tegemus ja õht väriseb kusetest ajaloolisele tööle, mis tarvitab tahtmist ja jõudu.

Esialt peame raiuma suure kivega, pärast tuleb lihvimise aeg. — — — Riiklana kuni meil vahelord naabritega kindlale selgusele viimata, need veel sõjariistust ja poliitilised agitaatorid lähema minewiku mõju arvel ümber uitamas ja rahwa meeli, — mis läbi latud sündmuste mõjul veel wirmenduses, — oma kasuks ümber töötamas, on ja jääb sõjawägi kibiks, mille taga sisemine elu riigis võib wõrsuda ja walmisneda laialistel ja mitmetelisel aladel.

Gesti sõjawägi sündis erakorralistes oludes ja küpset lahingutes isamaa-armastuse tähe all. See oli uus sõjawägi, sisemise summi mõjul ühise eesmärgi lättesaamiseks loodud, waimlise sidemega seotud — ülemaastalamast saadid. Meie olime wangistud ootusest nägema, misjaguseks kujuneb Gesti sõjawägi kui organisatsioon — rahujal. Ei ole veel kindel, mistaolise näo Gesti malewa enesele wõtab — kas saame miilita wõti alalise wäe; sisemise elu ilme hakkab aga ennast awalbama ja wäärnõgustes tasa-piisi esile kippuma.

Meie rahwamäe hierarhia on Wene kaswatuse saanud, i. t. sõjawäelise kaswatuse. Raste on sisseimbnud Wene waimust ja schabloonist lahtuda ja Gesti mulda ennast ümber istutada. Rahwa iseloomu isekaldustele ja kultuurilisele tapinnale wastaku sõjawäe organisatsioon. Muudu peame endid wägistama. Meie loeme endid eurooplasteks ja ei wõi sellepärast mahajäänud rahwastele järele ahwida. Wõhi olgu kindel ja ta loomisel tuleb wanade wigade ja puuduste eesi hoida ja unte nähuuste ja nõuete küllusest need wõtta, mis meile kohased ja omawahel harmoneeritwad. Peame hoidma ka liialduste eest. Otkstarbekohane on mõista olemist ja arwete wõtta tulewist. Meie isekaluline wabadusõda annab meile õiguse ka isekalult sõjawäe luua — küllma mõistusega, aga mitte tujude ja Wene eestuju järele. Waletargad hoitku endid eemale, sest see paif on püha — eht see hiitgaw sõda oli esimene ja jääb ka wõimaseks. Meil hakatasse ju sõjawäe kui koorma peale vaatama, kelle armust rekwisitsioonid jne. Ununeb minewik. Wanafõna ütleb: „Seal on hee, kus meid ei ole“.

... Sõjawägi olgu tool, kus kaswatasse raugemata moraalise jõuga ja eneseuhleid inimesi, kes ostarwad maha raputada aastasadade needuse ja aadrit lasta orja werele; olgu seal kindel lord, kuid kindlaks määratud reeglite raamis. Ei ole ilus, kui suurem ülemus wäitsemat ülemust temale alluwate sõdurite ees lurjusels, lontrusels ja veel „sügaramate“ sõnadega sõimab — seda kõi ilma aluseta ja faktide tähelepanemiseta. Kuidas peab nüüd sõdur, kes põhjuste siu et tea, oma läbipeetud ülemuse peale vaatama?

Kus jääb nüüd autoriteet? Märwihaigetel imimestel tuleb — nagu üks Ameerika president ütles — wihastamisele kuni kümneni lugemine tagant järele wifata ja siis rääkima halata.

Tähtsal kohal olgu pädagoogilised nõuded. Ülemuste waimline arenemine olgu nii kõrge, et nad õpetajateks wõiwad olla sõna tõsisel mõttes. Kui meile sõda tulewikus peaks laela sunnitama, et meie siis wäljasaata wõime sõdurid, kes tehaliselt ja waimliselt on läiskaswanud, kellel terwe poliitiline ilmawaade, kohuse-

tunne ja walmisolek eneseohwerdamiseks. Need nõuded käigu tasalaalus ja seotult üksteisega. Wjäd on mõõdas, kus inimestega, kell Jumal elawat õhtu ninasse puhunud, kui muhkudega ümber käidi.

Wene ohwitser saatis rahujal oma aega mõõda pidutsemistega, kaardimänguga, duellidega, elas — kühidalt wõeldud — momendile. Raugel oli temast ta otsekohestest ülesannetest arusaamine. Soldatitega puutus ta kokku ainult õppuseplatstil — harwemini kasarmus. Kes rohkem peksa ja sõimata ostar seda „lollid“ ajateenijad, sellel suurenesid karjääri wäljawaated. Rootude raamatulogud, kui nad olemas olid, fisaalbasid mõne lapsiku juturaamatutele ja enamasti pappide töid.

Gesti ohwitser oli fitamaani ideeline töõmees — wahwuses ja sõdurite waimlise ja kehalise arenemise eest hoolitsemises eestuju. Sõja lõpul asutasid ohwitserid roodu-pataljoni raamatulogud, pidasid loenguid, korraldasid pidusid — fissetulekuid hariduslisteks otstarweteks ära tarwitades. Algu oli hea ja kiiduwäärne. Tuli ifegi wõistlusi ette. Edasi hakkas aga tsaariaegne paha ennast jälle läbi löõma — esle kipub joomine, fõibmata tempudega üksteise ületrumpamine jne, ühesõnaga „põhja“ elu. Õppuseplats jääb sedamoodi ainuteleks sidemeks sõduritega. Kelles peab siis sõdur eestuju karstuses ja kombuses nägema, kui mitte ohwitseris? Eestuju on külgehakkaw, ohwitser-pädagoog lähed kaduma. Sedamoodi tallame halmabel radabel ja tagajärjed on ütkord walusad. Wä ei süüdistata mitte kõi, aga kaunis suur profsent on allatriiputamise wäärne.

„Sõduri“ korrespondent R., J. kistleb autraadide ja alluwuse kallal. Susitui teeks autraadid ja sellest olenew alluwus meid tugewats. Wabadusõja ajal ei küstid autraadidest — ifiku omadused olid tähtsamad kui autraad.

Katsjada aastat on Wene bürokratism meie filmade all oma mängu mänginud ja nüüd sirutab ta kopitanud käed ka meie organisatsioonide järele.

Ohwitseride korpus peab terwe igakülgselt olema ja wõibata tee armastajad teenistusest lahtuma.

Siljuti wiidi seadus ellu ohwitseride, ametnikude pallade suurendamise kohta 1-ft märtsist j. a. algades. Maffew ei ole see seadus nende kohta, kes enne seaduse kinnitamist, i. t. enne 18-dat juunit, ametist lahtusid. Tähendab — kas lahtunud siis ei kannatanud palga wähesuse all? See on ülekohtus. Igauks olgu oma palga wäärne selle aja eest, mis ta on teeninud. Wõi ei ole need wäärne? Teine asi, kui teenistuses olejatele oleks ühefordne abiraha määratud ja 18-ft juunist palgalõrgendus maksma pandud. Siis ei oleks ta lahtunutele haawaw! O. K.

Ludendorffi sõjamälestused.

Riiklaste pealetungimine 1916. a. sügisel.

Järg.

IX.

Teine samm, mille astumise oktoobri keskel olime otustanud, oli haruldajelt raske.

Raste oli Rumeeniat üle piirimägede ja ka Donau kaudu tabada; aga veel rassem oli selle operatsioonit tarwis uusi wägesid walmis panna.

Muidugi olime kaua aega selle üle järele mõelnud, kuidas Rumeenia vastu edasi liikuda. Kõige kohasem operatsioon seisis selles, et mõlemad väerühmad ühel ajal edasi pidid tungima, sifemine tiiv vastu Galatit, ja nimelt pidi Mackenseni vägi Donau suu poole minema, mööda Galatit alla poole ja ertshertsfogi Karli väerühm vastu Sereti, mööda Galatit ülespoole, ühes sifemiste tiivade warjamisega. Tagajärjeks oleks olnud suurema osa Rumeenia wäe häwitamine Walachias ja maa-ala omandamine, mis meil puuduwate sõjaliste abihallikate poolest wäga rikas. See ilus mõte käis wäejuhatajate kui ka minu peast läbi.

Kindralfeldmarshal v. Mackensen sai õigel ajal nõutud diwisjoni — 217. — et temal wõimaldada waenlase seisukohtade kallaletungimist Tuzla-Cobadime-Rasowa liinil ja edasimarsimist kuni Donau suuni.

Tugewate kallaletungimistega ühendatud wastupanel, mille ertshertsfogi Karli wägi leidis Orsowa ja Bufowina wahelistel piirimägedel, näitas peagi, et 9. ning 1. ja 1. sõjawägi on siin kinnijooksnud. Pealetungimise jätkamine polnud siin enam wõimalik.

Operatsiooni läbiwiimiseks pidi teist teesi tarwita. Kindralfeldmarshal v. Mackensen pidi pikka-misi pärale jõudwa Saffa diwisjoni abil waenlast Dobrudshas lööma, osa sõjawäega temale siis järele minema, kuna ta teise osaga Iõunapoolt Bufaresti üle Donau pidi wiima. Ertshertsfogi Karli wäegrupi 9. sõjawägi pidi üle Transilwania Alpide Iõuna poole Walachiasje alla minema. Mõlemad sõjawäed pidid peale seda waenlase wõitma ja ühinema.

Ei olnud weel selge, kas Kindralfeldmarshal v. Mackensen Tutrakani, Kuschuki wõi Swistowi juures üle Donau pidi minema, nagu ka weel kindel polnud, kas kindral v. Falkenhayn Szurduti wõi Rotenturmi kitsaste kaudu alla Walachiasje pidi pease. Jgatahes polnud seni Rumeenia vastu saadetud jõududest küll. Rumeenia wägi oli tugew. Wene abi oli oodata. Et mõlemad väerühmad wõimalikult palju jõudu Walachiasje sifemarsimiseks walmis pidid panema, see oli iseeneesestki mõista.

Mina oleksin ehk heameelega wabaksaadawad sõjawäed kindralfeldmarshal v. Mackenseni käsutada saanud, et operatsiooni raskuspunkti siia asetada. Donau oli kergem üle peaseda kui mägedest, kus pealegi weel lumi maha oli tulnud. Ka oli waenlase fõgu tähelepanek sinna poole pöördunud. Kuid Bulgaaria raudseede seisuford tegi v. Mackenseni wäe kõwendamise wõimatuks. Nõnda pidi otustama kõige pealt üle mägede minna; ainult siis, kui see juba sündinud ja Walachias juba maad wõidetud, pidi kindralfeldmarshal üle Donau minema, muidu oleks ta oma wäikeste jõududega hädaohlikku seisuforda sattunud.

Põhimõtted olid kindlad. Oli otustada raske küsimus, kas selle operatsiooni tarwis wägesid üleüldse leidis. Ma heitleksin iseendaga. Jõudude tulutus mõlemal liinil, läänes ja idas, oli wäga suureks läinud ja weel polnud wõitlused lõppenud. Digistafin filmad hädaohitude ees kõigil teistel wäeliinidel. Jda ülemkäsutaja pidi weel fõrd kaks kuni kolm jalawäediwisjoni ja kaks ratsawäediwisjoni andma. Ka Belgia kindralkubermangust wõeti 7. ratsawäediwisjon ära. Nende jõudude juuresaamisega wõis operatsiooniga wähemalt õnne katjuda

ja nowembri keskelt algust teha; kas ta meie suure nõrkuse juures õnnestab, oli küsitaw.

Kuna oktoobri lõpul ja nowembri algul uuesti Rumeenia kallale tungiti ja sellega kaasas käiwad sündmused järgnesid, keskis wõitlus teistel liinidel edasi.

Somme lahing wälitas fõgu oktoobri suure ägedusega edasi. 13., 18. ja 23. okt. olid jõe põhjapoolset kaldal tõstetud suurwõitlused; sõjawäel oli haruldaselt raske, kuid ta jäi üleüldiselt oma seisukohtadele; meie kaitsmine oli kindlamaks muutunud. Ka 5. nowembril Bouchavesnes'i ja Le Sars'i wahel teostatud tugew tormijooks löödi meie poolt tagasi. Järgmistes ägedates wõitlustes oli aga prantslastel jällegi edu. 13. nowembril tungis ka inglane mõlemal pool Uncre meie seisukohtadesse sisse — iseäranis raske löök, sest meie ei pidanud niisugust sündmust enam wõimalikuks, pealegi weel seal, kus meie wäed häis seisukohtes asusid. 14. nov. oli inglasel sealsamas uuesti edu. 18. oli suurte wõitluste päew, mis aga waenlase suure jõupingutuse peale waatamata meile õnnelikult lõppes.

Ka Somme Iõunapoolset kaldal oli wõideldud. 10. oktoobrist algades muutusid pealetungimised Iõunapoolt Roomlaste teed tugewamaks, hiljem wõideldi ka teest põhja pool ägedalt. 29. oktoobril oli meil siin Maisonette ferme peale tungimisel edu. See tekitas üleüldist rõõmu, ehk see edu küll iseeneesest tähtsuseta oli; ometi fõrdki õnnestas meil lääneliinil kallaletungimine! Peab sõjawäe meeoleolu mõistma, kes ometi fõrdki wõib peale tungida, kus ta nii kaua ainult waenlase pommirahet oli pidanud kannatama, pealegi kui see pealetungimine seal õnnestab, kus seni walitses ainult endakaitsmine ja nurjaminekud Saffa sõjariistadel.

Ühes sellega, et Somme ääres Prantsuse liinijool wõitlused nõrgemaks läksid, omandasid nad Verduni all ägedama iseloomu. 24. okt. tungis prantslane siin kallale, meie kaotasime Douaumont'i kindlustuse ja olime sunnitud 1. nov. ka Daur kindlustuse tühjendama. Kaotus oli walus, weel walusam aga mõne diwisjoni purustamine, mis meid üllatawalt tabas. Põnewus lääneliinil tundus iseäranis raske sel filmapilgul, kus teine Rumeeniale kallaletungimine weel polnud lõpetatud. Ülem wäejuhatus kannatas ka selle uue katsumise ära, et aga fõrd õigeks tunnistatud kawalsust teostada — Rumeenia wäge lüüa ja Walachiat oma alla wõtta.

Nowembri keskelt algades ootasime kartusega uusi waenlase kallaletungimisi niihästi Sommel kui ka Verduni all, sest meie edasimarsimine Rumeenias wõis nad wälja kutsuda. Kuid wähenenud sõjalik tegevus, mis Iõunapool Somme nowembri algul ja põhja pool selle kuu lõpul ilmsiks tuli, keskis edasi. Eitlastel polnud see fõrd enam jõudu ega nõutawat laskemoona, et pealetungimisi jatkata.

Kuid 14., 15. ja 16. detf. wõideldi Verduni all jällegi wäga ägedalt. Prantslane tungis peale, et fakslaste 1916. aasta edusamme weel selle aasta lõpul wähenendada. Esmärk õnnestas. Saadud löök oli meile iseäranis raske. Suure jõu kaotamise fõrd wal jäime ka tähtsatest seisukohtadest ilma. Selle aasta pingutused olid liig suured olnud. Sõjawäe jõud oli enesekaitsmise waikus, waenlase tugewa suurülitule mõjul ja kaotuste tagajärjel järele annud. Lääneliinil olime põhjani kurnatud!

Nowembri hakatusel algasid wõitlused Itaalia liinil uuesti. 7. lõddi Itaalia 9. kallaletungimine Isonjo liinil oluliselt tagasi. Wõitlused puhkasid siin ehitaja. Ka Itaalia puudus jõud, et Rumeenia koramat fergitada. Seal seiswad Austria-Ungari wäed olid sedawõrd kofku kuiwanud, et siit uusi jõudusid polnud wõimalik Rumeenia wastu saada.

Makedoonia liini seisuford ei pidanud õnnelikult arenema. Seljatagused ühendused Makedoonia madalikuga ja mägedes mõlemal pool Cernat olid alles walmistamata. Eüg palju oli tagant järele aidata. Saksa ülemkomandol oli wähe lootust, et wõimalik oleks Bulgaaria sõjawäge endistel seisukohtadel kindlustada. Juba warakult hakkas ta selja taga, põhja pool Monastõri, põiki üle tasandiku ja mõlemal pool Cernat olewaid kuristikutikaid mägesid uusi seisukohti ehitama.

Juba oktoobri keskelt läks liitlastel korda sellest jõesst Brodi juures üle tulla ja otustawad kõrgustikud oma kätte wõtta. See andis 11. sõjawäe ülemkomandole põhjust liini Monastõri lähemale tagasi tõmmata. Kui siis liitlased nowembri keskelt pealetungimist jätkasid, andsid Bulgaaria wäed jällegi järele ja olid sunnitud põhja pool Monastõri olewatele seisukohtadele minema. Serblased wõisid 18. linna oma alla. Bulgaaria sõjawäe wastupidamine oli kõigepoolsest kõikumata pandud. Meie pidime 3—4 kätt-pataljoni, kes Orsowasse olid määratud, edasi wiima ja Makedoonia mägedesse paigutama. Ei wõinud sellest enam juttugi olla, et Bulgaaria wägesid Rumeenia wastu wiia. Nowembri lõpul ja detsembri algul algasid liitlased, ühenduses meie edasimarsimisega Walachias, meie uute seisukohtade wastu taste pealetungimise, mis sünnitas ägeda heitlemise. Ka detsembri lõpul peetud wõitlustest, kus wiimane jõunatuks wälja saadeti, jaimie õnnelikult üle. Seljatagused ühendused paranesid, sõjawäe eest wõis juba hoolitseda; Makedoonia liin hakkas kindlaks muutuma; kahjuks ometi mitte ilma Saksa — kuigi wäheste — pataljonideta, mille puudumine end Rumeenias walusalt tunda andis.

Wahepeal olid liitlased Piräuse ja Athena ärawõtmisega Greekamaa ja Greeka raudteede isandaks saanud. See aitas Denizelose wägede korraldamist kiirustada. Seal, kuhu liitlased ilmusid, omandasid nad uut jõudu sõjapidamiseks. See soow oligi neil juhiks nende talitamisel Greekas.

Kuningameelsed sõjawäed tõmmati nowembris Chesfaliast tagasi. Florina ja Valona wahele tekkis pikkamisi ühine liin.

Jda ülemjuhataja liinil kordus oktoobri keskelt weel üks äge asjata kallaletungimine wenelaste poolt lääne pool Eutski Pustomitõi—Saturtsõi ringkonnas, pärast walbusid siin pealetungimised. Warajowkal keskisid nad kuni nowembrini. Wenelane oli wiimaks ometi wõitunud. Neil oli weel niipalju jõudu, et me mõned fergelt ettewalmistatud kohalised pealetungimised teostasime, tähtsam nendest oli 9. nowembril Woyrshi wäerühma juures, mis täiesti lääne eeskujul sündis ja õnnestas.

Ühenduses wõitlusega Rumeenias jätkas wenelane oma pealetungimisi Karpaatides oktoobrist kuni detsembrini. Seljamaal ajal oli tunda, et Wene liin lõuna poole pikenes. Wenelased ja rumeenlased hakkasid Jda-Siebenbürgeni-Rumeenia piiril peale tungima. Meie edasitungimine Walachiasse suurendas wõitluse-

tegewust ja kutsus suured ja tugewad pealetungimised wenelaste poolt wälja, mis kohalike raskusid sünnitasid ja närwipingutust nõudsid. Iseäranis ägedalt tungiti 8. ja 1. 1. sõjawäele Jda-Siebenbürgeni piirimägestikus kallale, kuni Baieri wäed ka siin seiskorra kindlaks muutisid.

X.

Oktoobri lõpul ja nowembri algul, kui sõjategewus kõigil frontidel täies hoos oli ja lõppu weel näha polnud, algas meie teine edasimarsimine Rumeenia wastu. See polnud lihtne. Kaua aja jooksul, mil see kõik sündis, oli küllalt aega järele mõlemiseks, kas me siieti olime otustanud. Kordamineku tõttu muutus otus õigeks; oleks see teifiti läinud, kuidas oleks Rumeenia wastu ettewõetud sõjakäigu üle siis küll otustatud!

Järelewo lõpmata raskusid wõites olid kindralfeldmaršal v. Mackenseni ettewalmistused wiimaks oktoobri keskelt Dobrudshas lõpetatud. Siinse ülemkomando kindralstaabi juht oli kindral Cappen, kes kuni septembri alguseni ülema wäejuhatusel operatsiooniosakonna ülemaks oli olnud ja kes hoolsalt ning arukalt oma uuele ülesandele asus.

Pealetungimine algas 19. oktoobril. Selleks ajaks oli ka 217. jalawäediwisjon pärale jõudnud, seda otustawal kohal, Copraifari tormijooksul tarwitati. Jällegi pidi Saksa weri woolama, sest lepinglased ei suutnud nõuetawate ülesannetega toime saada. Waenlane oli hulga tugewamaks kaswanud ja oktoobri algul katsunud Saksa-Türgi-Bulgaaria jõudusid Dobrudshas lüüa, kuid tema kallaletungimised polnud küllalt ühised ja tugewad; nõnda lasti paras filmapilk mõdda, mida tarwitada oleks wõidud. Kindralfeldmaršal v. Mackenseni kallaletungimine saawutas kolmepäewase raske wõitluse järele hülgawa läbimurde. Waenlase sõjawägi heideti segaduses üle Konstantša—Tshernawoda raudtee põhja poole. Tagajamine sündis wahetpidamata; juba 23. wõeti Konstantša oma rikkalikude õlitagawaradega meie wägede poolt ära; warsti pärast seda langes ka Tshernawoda. Alles 20 km. raudteest põhjapool peatati tagajamisel.

Muidugi tõusis küsimus, kas wast wõidurikas sõjawägi põhja poole edasi ei peaks marsima, kuni Donau kallasteni. Mina andsin eitawa wastuse, sest ertshertzog Karli sõjawäe peatamine Siebenbürgeni piirimägedes oli wahe peal kõikumata tõesjaks muutunud. Isegi kui Bulgaaria 3. sõjawägi seljataguste ühenduste puudulikkuse peale waatamata Do-nauni edasi oleks tunginud, siis oleks ta seal ometi ükshikul seisma jäänud. Siit ei wõidud seda wäge 9. sõjawäega ühenduses tarwitada, kui sel oleks korda läinud Walachiasse peafeda. Kogu operatsiooni õnnestamiseks oli see aga peatingimine. Nii raske kui see ülemal wäejuhatusel ka oli, ometi saadeti kindralfeldmaršal v. Mackenseni kätt edasimarsimist seisma panna, lõunapool Bukaresti Donau üleminekut ette walmistada ja nowembri teisel poolel wõimalikult suurte jõududega jõesst üle minna. Kindralfeldmaršal otustas ainult nõrgad wäeosad Põhi-Dobrudshasse jätta. Nad kindlustasid end siin. Uude seisuford oli muidugi wäga hädaohtlik. Peajõud pandi liikuma Ruffshuki sibil, olgu jalgsi wõi Dobrudsha raudtee abil, mis pikkamisi jällegi töötama hakkas, kuigi wäheste jõuga. Kindralfeldmaršal v. Mackensen walis üleminekut paigaks Swistow—Zimnicca. Plesfis

oldi selle läänepool seisva kohaga väga nõus. Nõnda lähenes Donau sõjavägi 9. sõjaväe osadele, kes Eääne-Walachiasse sisse tungisid.

Sissetungimise wärawateks Walachiasse põhja ja lääne poolt wõisid olla ainult Orsowa ja Dulkani, Szurduki ja Rotenturmi kitsaste piirkonnad.

Rotenturmi kitsasteel ja osfeteed lõuna pool oli kindral Krafft v. Dellmensingen oma kahe 1. ja 2. mäebrigaadi poolt toetatud Alpide korpusega väga wisa wastupaneku eest leidnud, kui ta pärast Hermannstadt lahingut Kronstadt poole ettetunginud 9. sõjaväe tiiva kaitsmise oma peale wõttis. Et waenlase jõudusid oma peale tõmmata ja sõjaväe koormat kergendada, oli ta kaitsmist pealetungiwalt toimetanud. Wäga ägedates wõitlustes, kus ka rumeenlased wastukallale tungimisi teostasid, wõis Alpide korpust kuni oktoobri lõpuni lõuna pool kitsasteed ainult pisut maad wõita. Siin pidi talwisel ajal kõrgemäesõda pidama kõiges tema iseloomulikkudes wormides ja kõigi tema hirmsate raskustega. Sõjaväed, ka 1. ja 2. mäebrigaadid, wõitlesid hästi, kuid sõjapidamine nõudis siin lõpmata palju aega.

9. sõjaväe peajõudude ülemine mägestiku kõrgemast ja laiemast kohast, mida kaitses ettemalmistatud ja walwel olew waenlane, pidi niisama peatama jääma, nagu selleaoline pealetungimine oktoobris lõuna pool Kronstadt. Ainult wastumeelt nihutamise oma sissetungimise koha õhtu poole; selle läbi kaotas sissetungimine palju oma strateegilisest mõjust. See aga pidi teisele kohale taganema. Tähtjas oli, et me üleüldse üle mägede peafeme. Weel oktoobri lõpul tegi 9. sõjavägi katset lõuna pool Dulkani ja Szurduki kitsasteed maad wõita. See ettemõte ebaõnnestas äkilise ilmade muutuse ja waenlase walwoleku tõttu. Sõjaväed pidid kuni kitsaste kõrgustikudeni tagasi tõmbuma. Igatahes omandasime maatundmist ja mulje, et mägedest siin erilisel kitsas kohas üle wõiks peafeda. Ma arwasin ka, et rumeenlane waewalt oletab siin kohal meie teistkordset pealetungimist, sest eimesel korral olime ju raskest kahju saanud. Nõnda siis osustas ülemjuhatus selle koha peafete wärawateks walida. Ta tundus ka sellepärast kohasemana kui Orsowa ümbrus, et seal alles kitsastekõrgustikud wõtmata olid.

Järgneb.

Prantsuse sõjaväe tugewus ilma sõjas.

Maršhal Foch on ühel heategewuse pidul Prantsuse sõjaväe suurusest sõjaajal kõne pidanud, millest „France militaire“ järele järgmised arwud wõtame:

Prantsuse sõjavägi oli enne sõda 817.000 meest juur, afumaade sõjaväed juure arwamata. 1. juuni 15. augustini 1914 tõufis Prantsuse sõjaväe suurus mobilisatsioonijärelbusel 2.287.000 mehe peale. Eestimiseks oktoobris 1918 oli 7.842.000 meest sõjaväes. See arw saadi kätte 1914.—1918. aastakäikude, kui ta wanemate aastakäikude kuni 1887 teenistusse kutsumisega; samuti šeluti ka teenistuseks lõlbumataks tunnustatud uuesti läbi.

Prantsuse afumaad andsid 250 tuhat soldatit Sda-Afrikast ja 215 tuhat soldatit teistest afumaadest. Nii kutsus Prantsusmaa ühtelokku 8.407.000 meest lipu alla, nende hulgas ka 90.000 ohwitseri, kes 1914. aastal mobiliseeriti.

Sõjamaterjali valmistuse alast teeniwad tähelepanu järgmised andmed. Wäljasuurtükka valmistati 1914. a. — 3840 ja 1918. aastal. — 5.000 tükki; rasteid suurtükka 1914. a. — 380 ja 1918. a. — 5.500 tükki. Tankisid ei olnud enne sõda olemas. Baherahu allatirjutamise ajal oli kergeid tankisid 2.500 ja rasteid 100.

Lastemoona valmistuse alal oli enne sõda 18.600 tuuli iga päew ette nähtud. Sellest arwust ei olnud küllalt. Sellepärast suurendati valmistust: igapäewane valmistus oli sõjaajal keskmiselt 356.000 granaati wäljasuurtükide jaoks ja 41.000 granaati 155 mm kaliibri jaoks.

Lennuasjandus edenes sõjaajal väga tuntawalt. Sõja alguses oli kõigest 200 lennumasinat, 1918. a. oli juba 3.174 lennumasinat frondil.

Prantsuse kaotusi hindas Foch järgmiselt: Surmasaanuid ja lõpulitult kadunud 1.357.000 ja jante 377.000 meest.

Neid arwusi tuues ütles maršhal Foch: „Wäljuga saab alati inestama, et meie soldatid 52 tuud wahetpidamata lahingut wõisid lüüa, mille lõpuls meie sõjaväe jõud ja tegetus kahetordseks muutus“.

Wastutaw toimetaja: kindralstaabi polkownik Riit.

Wäljaandja: Sõjawägede staab.

Sõjawägede staabi kirjastusel ilmus trükist:

Laskereeglid

3-tolliliste kiirtule suurtükkide patareide jaoks.

Kokkuseadnud Wene suurtükiwäe ohwitseride kooli 6-nda wäljaande (1917 a.) järele lipnik Karro.

Saada Sõjaväe trükikojust, Tallinnas, Rütli tän. 13.

Hind 6 marka.